

Spis treści

Wstęp	9
-------------	---

Język – historia – kultura

<i>Halina Karaś</i> , Wybrane określenia Szwedów w <i>Potopie</i> Henryka Sienkiewicza	15
<i>Izabela Winiarska-Górska</i> , <i>Wulgata</i> – z dziejów terminu i pojęcia	29
<i>Katarzyna Sornat</i> , Słownictwo kulinarne w <i>Ogrodzie nie plewionym</i> Wacława Potockiego	49
<i>Katalin Török</i> , <i>Rośnie jak na drożdżach</i> – nazwy wypieków drożdżowych we frazeologizmach węgierskich	69
<i>Milena Wojtyńska-Nowotka</i> , Kręgi tematyczne zapożyczeń z początku XIX wieku obecnych na kartach <i>Rozpraw literackich</i> Maurycego Mochnackiego	83
<i>Ewelina Kwapien</i> , Słownikowe informacje etymologiczne o czasownikowych germanizmach zanikających w dobie nowopolskiej	97
<i>Joanna Wierzchowska</i> , Ukryty symbol jako podwalina impresji towianizmu (na przykładzie <i>Treści rozmowy z Ludwikiem G.</i>)	117
<i>Małgorzata B. Majewska</i> , Wileński Słownik języka polskiego w <i>Wielkiej Encyklopedii Powszechnej PWN</i>	127
<i>Elżbieta Sobczak</i> , Niskonakładowe wydawnictwa naukowe na tle rynku wydawniczego w Polsce – przegląd istotnych zagadnień	141

Język polski poza granicami kraju

<i>Izabela Stapor</i> , <i>Słownik portugalsko-polski kolonisty polskiego w Brazylii</i> Józefa Stańczewskiego – pierwszy słownik brazylijskich wyrazów polonijnych ...	159
<i>Joanna Lustański</i> , Przejawy świadomości językowej imigrantów polskich w Kanadzie na podstawie zbioru pamiętników pt. <i>Zwyczajna przewodniczka. Pamiętniki imigrantów z Polski do Kanady 1988–2012</i>	173
<i>Marta Piasecka</i> , Polonia w Skandynawii – język i tożsamość	185
<i>Beata Zaluza</i> , Stosunek publicystów „Słowa” do świadomości narodowej wileńskiej inteligencji w okresie dwudziestolecia międzywojennego	197

<i>Maria Anufryieva</i> , Międzypokoleniowe różnice językowe Polaków żyjących na Grodzieńszczyźnie (na przykładzie analizy nagrań członków polskiej rodziny wielopokoleniowej z Wołkowyska).....	211
--	-----

Język polski w szkole

<i>Miroslaw Dawlewicz</i> , <i>Menta zahaczył karentę na załamance</i> , czyli o przedwojennej gwarze uczniowskiej w szkołach powszechnych w Wilnie	229
<i>Kinga Geben</i> , Przyczynek do badań nad językiem uczniów szkół polskich na Litwie	241
<i>Nataliia Shumlanska</i> , O języku polskim uczniów szkół Żytomierszczyzny.....	249
<i>Anna Wajda</i> , Styl grzecznościowy w nauczaniu języka polskiego jako obcego, na przykładzie podręcznika <i>Hurra!!! Po polsku 3</i>	263
<i>Joanna Treska</i> , Przygotowanie systemu szkolnictwa na przyjęcie uczniów przybyłych z zagranicy – próba porównania rozwiązań szwedzkich i polskich ...	275
<i>Anna Czerwińska-Trzaskoma</i> , <i>Liubou Padporynava</i> , O niektórych problemach z rzeczownikiem i zaimkiem w kontekście interferencji polsko-białoruskiej i polsko-rosyjskiej na początkowym etapie nauczania	291
<i>Alina Szulgan</i> , Rola języka ojczystego w nauczaniu ukraińskich studentów języka polskiego jako obcego – proponowane rozwiązania dydaktyczne z zakresu gramatyki	303
<i>Beata Katarzyna Jędryka</i> , Szkolnictwo polonijne w Stanach Zjednoczonych – wczoraj i dziś.....	317

Z różnych obszarów badawczych: dialektologia – wymowa – stylizacja

<i>Małgorzata Kapusta</i> , Wybrane procesy słowotwórcze w gwarach pogranicza Mazowsza	333
<i>Patrycja Zisch</i> , Stan przemian socjolingwistycznych obszaru lasko-śląskiego w powiecie raciborskim – analiza języka dzieci.....	343
<i>Andrii Baran</i> , Dyskusyjne zagadnienia w zakresie sposobu artykulacji polskich samogłosek nosowych	357
<i>Justyna Walczak</i> , Translation of Old Texts as a Process of Secondary Archaisation.....	371
Streszczenia artykułów w języku angielskim	381

Wstęp

Zainteresowania naukowe Profesora Stanisława Dubisza są bardzo rozległe. Badania z zakresu dialektologii zaowocowały pracą magisterską dotyczącą nazw roślin w gwarach ostródzko-warمیńsko-mazurskich. Przez następne lata, podczas przygotowywania rozprawy doktorskiej, koncentrowały się wokół stylizacji gwarowej w polskiej prozie trzydziestolecia powojennego. Kolejne poszukiwania naukowe, poświęcone archaizacji w dwudziestowiecznej polskiej powieści historycznej o średniowieczu, zostały opublikowane w formie monografii naukowej, która stała się – obok całokształtu dorobku – podstawą nadania Profesorowi stopnia naukowego doktora habilitowanego. Oprócz wyżej wspomnianych wątków w pracach naukowych Profesora Stanisława Dubisza widać zainteresowanie szeroko rozumianą historią języka polskiego; wiele uwagi poświęcił On językowi Polonii; nie są Mu obce zagadnienia związane z rozwojem współczesnej polszczyzny ogólnej. Różnorodność dorobku naukowego Profesora Stanisława Dubisza można dostrzec podczas lektury *Bibliografii publikacji Profesora Stanisława Dubisza z lat 1972–2017*.

Ze względu na wszechstronny i bardzo różnorodny zakres badań Profesora Stanisława Dubisza, Jego seminaria cieszyły się zawsze dużym zainteresowaniem ze strony słuchaczy, którzy pod Jego opieką prowadzili własne badania naukowe. Tematyka prac uczniów Profesora – doktorskich, magisterskich, licencjackich – odzwierciedla zatem również Jego własne pasje.

1 października 1972 roku Profesor Stanisław Dubisz rozpoczął pracę na Wydziale Polonistyki. W tym roku mija więc 45 lat Jego pracy na Uniwersytecie Warszawskim i z tej okazji postanowiliśmy opublikować zbiorowy tom autorstwa wypromowanych przez Niego doktorów oraz doktorantów. Podobnie jak zainteresowania naukowe Profesora Stanisława Dubisza, tak i zgromadzone tutaj teksty są niezwykle różnorodne – dlatego też jedynym odpowiednim tytułem, który tę wielowątkowość mógł objąć, jest tytuł *W labiryncie polszczyzny*.

Niniejszy tom składa się z czterech części: *Język – historia – kultura*, *Język Polski poza granicami kraju*, *Język polski w szkole* oraz *Z różnych obszarów*

badawczych: dialektologia – wymowa – stylizacja. Tytuły dwóch pierwszych części nawiązują do nazw seminariów i konwersatoriów Profesora Stanisława Dubisza, w których mieliśmy szczęście brać udział i które stanowią odbicie Jego zainteresowań naukowych.

Niniejszy tom obejmuje 26 artykułów naukowych, które ułożone są tematycznie w obrębie każdej z czterech części. Niektóre teksty rozwijają zagadnienia podejmowane w rozprawach doktorskich, inne prezentują zupełnie nowe wątki. W części *Język – historia – kultura* znalazło się dziewięć artykułów poruszających tematykę z zakresu badań historycznojęzykowych, szczególnie zaś leksykologicznych: określenia Szwedów w „Potopie” Henryka Sienkiewicza (Halina Karaś), dzieje terminu i pojęcia *Wulgaty* (Izabela Winiarska-Górska), słownictwo kulinarne w „Ogrodzie nie plewionym” Wacława Potockiego (Katarzyna Sor-nat), a także nazwy wypieków drożdżowych obecne w węgierskich frazeologizmach (Katalin Török). Dwa teksty poświęcone są wyrazom obcym: nowym zapożyczeniom dziewiętnastowiecznym odnotowanym w *Rozprawach literackich* Maurycego Mochnackiego (Milena Wojtyńska-Nowotka) oraz zanikającym w dobie nowopolskiej czasownikowym zapożyczeniem leksykalnym z języka niemieckiego (Ewelina Kwapien). Jeden z artykułów to tekst o charakterze eseju literackiego i traktuje o ukrytym symbolu jako podwalinie impresji towianizmu na przykładzie *Treści rozmowy z Ludwikiem G.* (Joanna Wierzchowska). Kolejny tekst poświęcony jest obecności *Słownika języka polskiego* wydanego staraniem Maurycego Orgelbranda (wileńskiego) w *Wielkiej Encyklopedii Powszechnej PWN* (Małgorzata B. Majewska). Tę część publikacji zamyka artykuł dotyczący niskonakładowych wydawnictw naukowych na tle rynku wydawniczego w Polsce (Elżbieta Sobczak).

Część druga tomu pod nazwą *Język polski poza granicami kraju* obejmuje pięć artykułów dotyczących języka polskiego i tożsamości osób pochodzenia polskiego na całym świecie – od odległego zachodu (Brazylia i Kanada), poprzez Skandynawię (Dania, Szwecja, Norwegia, Islandia), aż po miejsca położone na wschodzie (Wilno i Grodzieńszczyzna). Teksty te dotyczą następujących zagadnień: pierwszego słownika brazylijskich wyrazów polonijnych autorstwa Józefa Stańczewskiego (Izabela Stapor), przejawów świadomości językowej imigrantów polskich w Kanadzie (Joanna Lustański), języka i tożsamości Polonii w Skandynawii (Marta Piasecka), stosunku publicystów „Słowa” do świadomości narodowej inteligencji wileńskiej w okresie dwudziestolecia międzywojennego oraz międzypokoleniowych różnic dotyczących języka i świadomości Polaków z Grodzieńszczyzny (Maria Anufryjeva).

Trzecia część tomu zatytułowana *Język polski w szkole* składa się z ośmiu artykułów o tematyce związanej z językiem uczniów oraz metodami nauczania języka polskiego jako obcego. Terytorialnie obejmują równie rozległy obszar – tym razem od wschodu (Litwa, Białoruś, Ukraina, Rosja), poprzez północ (Szwecja), po zachód (Stany Zjednoczone). Pierwsze trzy teksty poświęcone są językowi uczniów: przedwojennej gwarze uczniowskiej w wileńskich szkołach powszechnych (Mirosław Dawlewicz), współczesnemu językowi uczniów szkół polskich na Litwie (Kinga Geben), językowi szkół Żytomierszczyzny (Natalia Shumlianska). Pozostałe teksty dotyczą rozmaitych zagadnień glottodydaktycznych: czy można mówić o istnieniu stylu grzecznościowego w nauczaniu języka polskiego (Anna Wajda), a także próby porównania poziomu przygotowania szwedzkich i polskich szkół na przyjęcie uczniów cudzoziemskich (Joanna Treska) oraz interferencji polsko-białoruskich i polsko-rosyjskich związanych z rzeczownikami i zaimkami (Anna Czerwińska-Trzaskoma i Liubou Padporynava). Autorzy kolejnych artykułów poruszają kwestie, takie jak: rola języka ojczystego w nauczaniu języka polskiego studentów ukraińskich (Alina Szulgan) oraz szkolnictwo polonijne w Stanach Zjednoczonych w przeszłości i współcześnie (Beata Katarzyna Jędryka).

W ostatniej, czwartej części tomu pod nazwą *Z różnych obszarów badawczych: dialektologia – wymowa – stylizacja* omówione zostały zagadnienia dotyczące zjawisk związanych ze zróżnicowaniem terytorialnym polszczyzny: słowotwórstwo w gwarach Mazowsza (Małgorzata Kapusta) oraz analiza języka dzieci ukazująca przemiany socjolingwistyczne obszaru lasko-śląskiego w powiecie raciborskim (Patrycja Zisch). Jeden artykuł poświęcony jest wymowie języka polskiego i dotyczy dyskusyjnych zagadnień w zakresie sposobu artykulacji polskich samogłosek nosowych (Andrii Baran). Ostatni tekst – z zakresu translatoryki – traktuje o wtórnej archaizacji w tłumaczeniu dawnych tekstów (Justyna Walczak).

Prosimy o wyrozumiałość podczas lektury przygotowanych przez nas artykułów. Nie mogliśmy przecież pokazać ich naszemu Nauczycielowi i Mistrzowi, nie są zatem zapewne wolne od uchybień i niedociągnięć. Serdecznie dziękujemy Państwu Recenzentom – Pani Profesor Elżbiecie Wierzbickiej-Piotrowskiej oraz Panu Profesorowi Bogusławowi Nowowiejskiemu – ich uwagi były dla nas bardzo cenne.

Profesor Stanisław Dubisz jest niezwykle opiekunem naukowym. Mimo licznych obowiązków naukowych, dydaktycznych, administracyjnych, organizacyjnych, a także życia rodzinnego, zawsze potrafi znaleźć czas dla swoich

uczniów. Warto wspomnieć, że właśnie im zadedykował książkę *Język – historia – kultura (wykłady – rozprawy – rozważania)*, t. III. Tym razem to my dedykujemy Profesorowi tom naszego autorstwa – wypromowanych doktorów oraz doktorantów. Chcemy w ten sposób wyrazić naszą wdzięczność za pomoc w odkrywaniu labiryntu języka polskiego, za wszelkie wskazówki, które umożliwiły prowadzenie własnych badań i za bezcenny czas, który Profesor Stanisław Dubisz potrafił znaleźć nawet wówczas, gdy musiał sprostać wielu obowiązkom jako dziekan Wydziału Polonistyki. Dziękujemy także za zachęcanie nas do pokonywania trudności i własnych ograniczeń, a także wielką życzliwość, cierpliwość i wyrozumiałość.

* * *

Z okazji jubileuszu w imieniu wszystkich wypromowanych doktorów i doktorantów życzymy Panu Profesorowi satysfakcji z wszelkich działań podejmowanych w badaniach naukowych oraz w pracy dydaktycznej. Nade wszystko zaś szczęścia rodzinnego, pogody ducha i zdrowia.

Plurimos annos!

Beata Katarzyna Jędryka

Ewelina Kwapien

23 października 2017 roku, Warszawa